

CONTRIBUȚIA LOCUITORILOR DIN ȚARA OAȘULUI LA MAREA UNIRE

Ovidiu Mihai HOTCA

Abstract: *In the 19th century, Romanians from Austro-Hungarian Empire were an oppressed minority. However, towards the end of the century, a national consciousness took shape with more and more determination. The attempts to obtain national, political, economic and civil rights through diplomatic channels have failed. As a consequence, during World War I, Romanians fought fiercely with The Kingdom of Romania. The turning point was the end of 1918 and the beginning of 1919 when the residents of the Romanian nation risked everything, including their goods, family and life to bring their personal contribution to the Great Union, without knowing the final outcome.*

Keywords: *Memorandum, Credențional, Consilii Naționale Române, Gărzi Naționale Române, Marea Adunare Națională*

Conjunctura istorică

A doua jumătate a secolului al XIX-lea reprezintă momentul afirmării pentru națiunea română. În 1877- 1878 este obținută independența de stat iar în 1881 la 10 Mai, România câștigă statutul de regat. Din această clipă națiunea noastră a avut o singură țință: Unirea. Întreaga lume vedea de acum că: „Soarele românilor răsare de la București!” Într-adevăr, românii din afara României au înțeles semnificația și importanța momentului și imediat în 12 mai la Sibiu intelectualii de frunte din Transilvania și Banat îndrăznesc să constituie Partidul Național al Românilor din Ungaria și Transilvania. Primul președinte al său a fost Vicențiu Babeș și până în anul următor s-a redactat un prim Memoriu. Era adresat Vienei cu scopul obținerii drepturilor naționale. Ca sătmăreni avem mândria ca din 1884 secretarul general al partidului să fie Vasile Lucaciu, preot din Sisești.

Memorandiștii sunt doar elita numeroșilor intelectuali patrioți: studenți, funcționari, preoți (începând de la episcopi și mitropoliți și până la parohi din mediul rural) ortodocși și greco-catolici și până la învățătorul de la sat. Toți aceștia au avut meritul de a arăta nedreptățile la care sunt supuși românii din Austro-Ungaria. Autoritățile maghiare i-au tratat ca fiind „instigatori periculoși”. Au continuat să apară broșuri și publicații, apogeul reprezentându-l Marele Memoriu din 1892. El a fost redactat de Iuliu Coroianu și Aurel Mureșanu. O delegație impresionantă de trei sute de membri reprezentând națiunea română l-a înaintat împăratului Francisc Iosif I. Erau prezentate nedreptățile flagrante: deși românii reprezentau trei pătrimi din locuitorii Transilvaniei formând țărănimea producătoare și plătitoare de impozite și vărându-și sângele ca oșteni pentru împărat, totuși se aflau la mâna moșierimii maghiare. În școli limba maghiară era obligatorie, nu exista nici liceu, nici facultate românească. Legea electorală stabila un cens foarte mare astfel că românii săraci nu aveau drept de vot (doar 3,3%), în plus

circumscripțiile electorale erau astfel făcute încât în 23 de județe nu era nici un singur prefect sau subprefect român (comite sau vicecomite). Legea presei era astfel făcută încât aducea redactorii români în închisoare. Românii la un secol după răscoala lui Horea, nu aveau drept de pășunat, de folosire a pădurii, șirul nedreptăților și al abuzurilor nu se mai încheia...

Memorandiștii nu au fost primiți deloc de către „bunul împărat” și după un an de proces sever întregul Comitet al P.N.R. este întemnițat. Se remarcă Vasile Lucaci care după un an de aspru interogatoriu are curajul de a rosti în fața completului de judecată: „Sunt sigur că voi fi ales deputat de Satu-Mare în Parlamentul din... București!” A primit cea mai grea pedeapsă, cinci ani de temniță! Însă românii l-au numit: „Leul din Sisești”!

De acum acțiunile nu numai că nu s-au oprit dar ele se intensifică și continuă prin ASTRA, cu alți mari lideri, adevărați eroi: Vasile Goldiș, Alex Vaida, Iuliu Maniu, Vasile Hossu¹.

Un alt aspect major al aceleiași deveniri a fost faptul că România regelui Carol I deși aliată cu Puterile Centrale a ales în cele din urmă să intre în luptă împotriva Austro-Ungariei, la nivel de lideri politici viziunea este relevată de cuvintele primului ministru I.I.C. Brătianu care spunea că România dorește o „Restitio in Integrum” în timp ce la nivel popular viziunea îi era împărtășită, iată, în acest sens o strigătură din Gorj de la începutul primului război mondial: „Frunzuliță de negară/S-aude un zvon din țară/Că va fi la primăvară/Ș-am să trec peste Carpați /Ca să-mi apăr pe-ai mei frați”. În august 1916 armata română trece Carpații...²

În același timp guvernul maghiar considera problema Transilvaniei în felul următor: „românii sunt o minoritate din Ardeal”, cuvintele îi aparțin lui Joszi Oszkar, ministrul naționalităților iar la nivel popular găsim afirmația: „noi așa am fost educați: dacă trebuie să mori pentru Transilvania, mori!”, ele aparțin tocmai unui soldat maghiar luptător în Munții Oașului³.

Aspecte etnice și confesionale din comitatul Satu-Mare

În anii 1900 și 1910 administrația maghiară a realizat în Transilvania și bineînțeles în Satu Mare ultimele două recensăminte de populație înaintea dispariției Austro-Ungariei. Interesant este că și după revenirea stăpânirii maghiare în nord-vestul Transilvaniei prin Dictatul de la Viena din 1940, imediat în ianuarie 1941 este efectuat un nou recensământ de către aceleași autorități.

Aceste date au fost colectate și prelucrate sub coordonarea istoricului Rotariu Traian, fiind un excelent material care relevă situația administrativă, etnică, confesională și profesional-economică a locuitorilor din Țara Oașului.

Astfel aflăm că în Transilvania în fața autorităților maghiare per total doar puțin mai mult de jumătate dintre locuitori se declarau români: 56,98% în 1880, 54,98% în 1900 și 53,66% în 1910, tendința vizibilă era de scădere, ceilalți locuitori erau maghiari, germani și slavi⁴.

Confesional doar o treime dintre locuitorii Transilvaniei sunt ortodocși și sunt în scădere: 37,07% în 1880, 34,89% în 1900 și 34,28% în 1910, ceilalți fiind greco-catolici, romano-catolici, reformați, etc.

În comitatul Satu-Mare situația era și mai accentuată în defavoarea românilor, astfel în municipiul Satu-Mare din 34.892 locuitori, 33.094 sunt vorbitori de limba maghiară și doar 986 vorbitori de limba română, restul vorbind germana, limbi slave, etc. În același timp din punct de vedere confesional 6.998 sunt romano-catolici, 6.977 sunt greco-catolici, 13.418 de religie reformată și doar 55 ortodocși!⁵

¹ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, Ed. Academiei R.S.R., București 1983, pp. 206-305.

² *Ibidem*, pp. 339-340.

³ Ablonczy Balasz, *Transilvania reîntoarsă*, Institutul European, 2014, pp. 57-58.

⁴ Traian Rotariu, *Recensământul din 1910 Transilvania pe structură administrativ-teritorială*, vol. I, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2002, p. 8.

⁵ Ștefan Pascu, *op. cit.*, pp. 456-457.

În Oaş situația se prezenta astfel:

Nr	Localitate	Locuitori	Case	Români	Maghiari	Germani	Slovaci	Ortodocși	Gr.Cat.	Rom.cat.	Reformați
1	Negrești	3253	673	2541	490	184	32	4	2613	145	158
2	Tur	964	204	757	113	44	48	-	841	77	2
3	Bixad	1702	394	1506	50	142	-	-	1520	10	12
4	Boinești	762	173	666	8	38	43	-	681	42	-
5	Trip	922	196	708	134	61	-	-	750	33	41
6	Târșolt	1849	407	1679	17	150	-	-	1683	4	1
7	Vama	2190	411	1147	1038	4	-	-	1215	102	713
8	Călinești	1945	476	1691	183	55	-	-	1718	26	12
9	Lechința	588	130	547	21	20	-	-	548	-	-
10	Camărzana	1983	471	1861	51	70	-	1	1866	4	5
11	Certeze	1684	380	1380	167	112	25	-	1407	39	10
12	Huta	483	96	328	29	11	115	-	321	141	4
13	Moișeni	798	188	730	21	27	20	-	728	24	-
14	Orașu Nou	2062	433	118	1942	2	-	-	363	59	1417
15	Prilog	750	175	617	132	1	-	-	652	18	44
16	Rășca	1604	380	1573	21	6	-	-	1581	2	1
17	Remetea	823	147	40	782	1	-	-	93	18	691
Total		24362	5334	17889	5199	928	283	5	18580	744	3111

Nr.	Localitate	Locuitori	Case	Români	Maghiari	Germani	Slovaci	Ortodocși	Gr.cat.	R.cat.	Reformați
1	Batarci	1612	348	1183	116	304			1219	158	32
2	Comlăușa	944	229	817	22				824	11	
3	Tămășeni	644	141	56	575				71	13	493
4	Gherța Mică	1739	415	1673	65		1		1675	3	
5	Tarna Mare	1931	415	555	881	20		1	1305	239	156
6	Bocicău	470	116	452	5				465		
7	Valea Seacă	930	199	856	72				864		
8	Turț	3692	832	3146	246	286			3228	94	30
9	Gherța Mare	1010	2756	911	48	14		0	948		
Total		12972	5451	9649	2030	624	1	1	10599	518	711

În concluzie, în reședința comitatului Satu-Mare etnic marea majoritate a populației 94,84% era maghiară, români fiind doar 3 % iar confesional ortodocșii (credința identificată cu românii) erau absolut insignifianți 0,15%.Totuși trebuie să subliniem faptul că numărul credincioșilor ortodocși este irelevant în acest context deoarece adevărul este că între greco-catolici foarte mulți erau români, de fapt toți românii din Oaş aparțineau Bisericii Unite. Inteligența pe care se putea deci totuși clădi unirea o formau preoții greco-catolici și ortodocși iar forța era reprezentată de țărănimea românească, cum arată și procente din Oaş 74% români iar maghiari 21%. În același timp trebuie subliniat faptul că aceste recensăminte care au fost făcute după criteriul cunoașterii limbii maghiare au o notă de subiectivism fiind într-o măsură relative.

În 1917 încep discuțiile despre unirea Transilvaniei cu România. De acum aceasta se cere deschis, lucru relevat de documentele vremii: telegrame, scrisori, declarații, manifeste, apeluri ale românilor din afara Transilvaniei. Un moment de început al acestui fenomen poate

fi considerat în 3/16 decembrie 1917: un apel de la Budapesta al românilor transilvăneni pentru cauza națională. În 1918 frecvența și efervescența acestor documente crește, dar totuși sunt trimise de la distanță, din afara Transilvaniei: Odessa, Paris, Iași, Roma, Praga, Washington, Celiabinsk, pentru primele zece luni ale acestui an. Din octombrie, fără ca cele din exterior să scadă (Viena, Stockholm, Indiana), locația acestor acțiuni ajunge în spațiul intracarpatic: Dej, Oradea, Arad, Cluj, Lăpușul Unguresc, Sibiu, Luduș, Beiuș, Bistrița, Lăpuș, Lugoj, Năsăud, Blaj, Alba Iulia, Aiud, Oravița, Chioar, Gherla, Hunedoara, Reghin, Sighișoara, Rupea, Timișoara, Caransebeș, Orăștie, Recea, Brașov, Câmpeni, Șiria, ș.a.m.d.⁶

Ca istoric negreștean am căutat cu nerăbdare Sătmarul care totuși întârzia să apară printre aceste documente. Există însă cel puțin două aspecte care explică de ce locuitorilor români din Sătmar nu le-a fost ușor să-și proclame dorința de unire cu patria mamă. Astfel pe de o parte, așa cum am arătat deja, un argument era structura etnică și confesională a populației, pe de altă parte situația frontului care era încă departe constituie un al doilea argument greu. Aliații încheiaseră o înțelegere cu ungurii în 13 noiembrie la Belgrad prin care linia de demarcație între posesiunile românești și cele maghiare era pe râul Mureș, deci mult prea departe de Satu-Mare. Armata maghiară fortifică linia Mureșului și începe deja terorizarea românilor din ținuturile de la nord de aceasta.

După tratative între aliați și unguri este permisă armatei române trecerea Mureșului și ocuparea regiunii Cluj, Gherla, Dej. Românii intră în Cluj la 24 decembrie rezultând o a doua linie de demarcație dar și acesta era pentru noi încă foarte departe. Exista la Alba Iulia un Consiliu Dirigent românesc și la Sibiu un comandament militar unic pentru Transilvania propriu-zisă până la Munții Apuseni. Rămâneau în afară Arad, Bihor, Banat și Sătmar⁷.

În aceste momente armata română nu mai putea să înainteze timp în care ungurii atacă populația civilă română rămasă fără apărare. Sunt aduși „Secuii fanatici”, „Batalioanele roșii”, „Gărzile roșii”, „Gărzile de oțel”, „Pentru Ardeal”, au avut loc atrocități medievale: execuții prin tortură, împușcare, spânzurare, înjunghiere cu baioneta...⁸

Înainte și după momentul Alba Iulia, teritoriul comitatului Satu-Mare s-a aflat sub controlul autorităților militare maghiare mai ales că la Satu-Mare erau cantonați secuii refugiați din Ardeal. Astfel chiar în Oaș, sau foarte aproape de noi s-au desfășurat orori, de exemplu în ianuarie în comuna Călinești jandarmii unguri au executat fără nicio judecată mai multe persoane, la fel preotul Alexandru Mirișan din aceeași localitate și parohul Corneliu Gavriș din localitatea vecină Boinești, au fost maltratați. Fruntașii mișcării naționale din Satu-Mare, avocat dr. Ilie Carol Barbu, episcopul Iuliu Hossu, ieșeau pe străzile municipiului cu riscul vieții. În 40 când revine administrația maghiară liderii mișcării naționale din 1918 au din nou de suferit. Maghiarii nu-i uitaseră... Drapelul tricolor cu care reprezentanții din Oaș au participat la Alba Iulia a fost distrus de ungurii din Vama și Orașu Nou⁹.

În aceste condiții în care noile frontiere ale României nu erau nici pe departe clare acei oameni care au luptat pentru Unire au dat dovadă de mare curaj fiind adevărați eroi patrioți.

La 28 februarie 1919 Consiliul Militar Aliat a admis mutarea liniei de demarcație pe calea ferată Satu-Mare-Oradea-Arad, dar fără a permite ocuparea acestor orașe!

După lupte crâncene pentru a le salva de „urgie maghiară”, cuvintele aparțin primului ministru I. I. C. Brătianu, până la Paște aceste orașe sunt eliberate, în 19 aprilie Cavaleria Română intră în Satu-Mare punând capăt unei terori de șase luni (noiembrie 1918-aprilie 1919). Epopeea militară continuă apoi dincolo de Tisa până în 4 august 1919 când armata română

⁶ Ștefan Pascu, *1918 la români. Documentele Unirii*, București, 1989, vol. VII, pp. 82-84.

⁷ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, Ed. Tipo Moldova, Iași, 2017, pp. 394-421.

⁸ *Ibidem*, pp. 398-401.

⁹ Doru Radosav, Viorel Ciubotă, *1918 în Sătmar*, Ed. Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 1996, pp. 115-120.

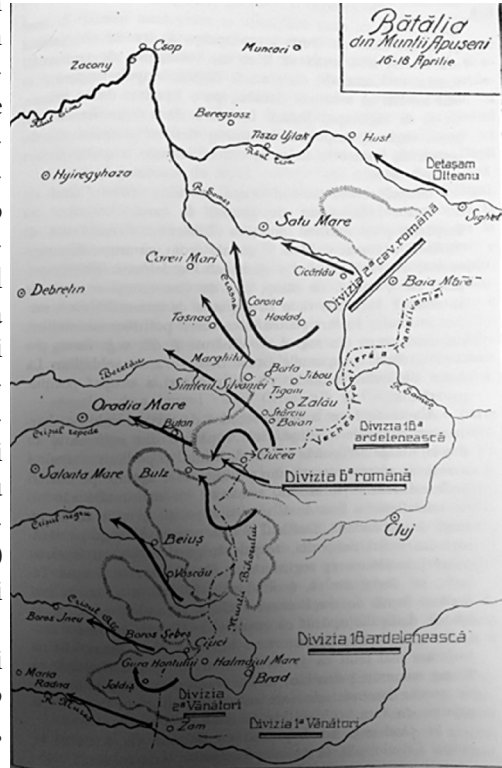
ocupă Budapesta. Pentru a înțelege dimensiunea vâltorii și incertitudinea acelor timpuri trebuie să menționăm că în 1918-1919 armata română a avut de înfruntat cu multă bravură trupe rusești ce pătrunseseră în sudul Basarabiei, trupe ucrainene în nordul Moldovei și Maramureș (ambele bolșevice ca și ungurii) și trupe sârbești în Banat, ajunse până în Timișoara!¹⁰

Revenind la firul încheării acțiunilor românilor transilvăneni pro uniune, în sfârșit la 30 octombrie/12 noiembrie 1918 avem un prim document emis în comitatul Satu-Mare, dar în orașul Baia-Mare care pe atunci împreună cu Baia-Sprie aparțineau acestei unități administrative (alături de Careii Mari rezultă patru orașe ale comitatului). Astfel, Adunarea românilor din comitatul Satu-Mare se realiza la Baia Mare!¹¹ Peste doar o zi la 31 octombrie/13 noiembrie acțiunea izbucnește în sfârșit la Satu-Mare, există atât procesul verbal al Adunării cât și o frumoasă relatare. Din acestea aflăm că Adunarea Națională a fost convocată și prezidată de avocatul dr. Ilie Carol Barbu. S-a desfășurat în „sala cea mare din casa orașului”. Au participat locuitori din aproape tot comitatul, țărani români în frunte cu intelectuali, preoți, de exemplu protopop R. Buzilă, ofițeri precum T. Demian, dascăli, preoți, I. Pușcaș. În total 400 de țărani și 100 de cărturari. Din Oaș preoții Mirișan, Tohătan și Dragoș cu „o ceată frumoasă de oșeni”¹².

La 18 noiembrie chiar și românii din Carei îndrăzneau să ceară unirea cu România. Între timp astfel de evenimente aveau loc în jur pretutindeni, la Sighet, la Seini etc.¹³

Urmează apoi un moment crucial în istoria românilor: Consiliul Central Național Român a adresat convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, astfel că următorul pas a fost alegerea deputaților pentru Marea Unire. Alegerea deputaților s-a făcut respectând cercurile electorale și organizarea administrativă a comitatului, astfel în 12/25 noiembrie la Șomcuta Mare, în 13/26 noiembrie la Baia Mare, în 14/27 noiembrie la Satu-Mare, Medieșu Aurit și Căărășeu și în 15/28 noiembrie la Dob și la Careii Mari se aleg câte cinci delegați. Ei primesc imediat din partea adunărilor Credenționale, documentul care atestă calitatea lor de reprezentanți ai cercului electoral cu misiunea de a susține Unirea la Alba Iulia¹⁴.

Oaşul depindea de Medieşul Aurit, astfel că Adunarea electorală a Cercului Electoral Medieşul Aurit prezidată de Gavriil Sabo, protopop de Bixad desfăşurată la Hotel Pannonia în Satu Mare la data de 14/27 noiembrie, alege de urgenţă cei cinci delegaţi pentru Marea Adunare Naţională Română. Sunt votaţi: Augustin Maxim din Bixad, Vasile Pop din Apa, Mihaiu Apai din Medieşul Aurit, Georgiu Rus junior din Potău, Tămaş Fane a lui Ioan

*Planșa preluată din Constantin Kirițescu,
Istoria războiului pentru întregirea României
1916-1918*

¹⁰ Constantin Kirițescu, *op.cit.*, pp. 390-421.

¹¹ Ștefan Pascu, *op.cit.*, pp. 135-137.

¹² *Ibidem*, pp. 312-314.

¹³ *Ibidem*, pp. 490-492.

¹⁴ Stefan Pascu, *op.cit.*, vol. IX, pp. 32-46.

Contribuția locuitorilor din Țara Oașului la Marea Unire

din Călinești. Aceștia sunt delegații aleși și sunt prevăzuți cu Credenționale întocmite îndată pentru „a contribui cu votul lor la decidera asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișoarei”¹⁵

Știm că la aceeași Adunare din Satu-Mare pentru Cercul Electoral Medieșul Aurit au mai participat și alți oșeni. Unii au fost menționați în procesul verbal al întâlnirii, astfel: Alexandru Dărăban, preot în Certeze, Alexandru Mirișan, preot în Călinești.

Oșenii participanți la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia au fost însă mai mulți, astfel istoricii Viorel Ciubotă și Doru Radosav au identificat în documente o listă de 81 de sătmăreni participanți la eveniment, printre ei 12 persoane din Oaș:¹⁶

Fane Tămaș lui Ioan, proprietar Călinești-Oaș
Augustin Maxim, egumen Bixad
Iustin Pop, preot Gherța Mare
Dr. Sever Pop, avocat Turț
Vasile Zbona, econom Gherța Mare
Ioan Pop a lui Nicoară, econom Turț
Ioan Doboși, protopop Turț
Adrian Tomoioagă, stegar Bocicău
Vasile Gele, soldat Turț
Aurel Dragoș, preot Vama
Atanasie Demian, protopop Negrești
Atanasie Doroș, preot Tarna Mare

Ațiunea pentru unire a cuprins și alte aspecte care merită menționate, de pildă aceiași istorici sătmăreni, menționați deja mai sus, prezintă Consiliile Naționale Române și Gărzile Naționale constituite în comitatul Satu Mare la nivel de localități în noiembrie 1918. Ele au meritul deosebit de a fi fapta oamenilor cei mai simpli, aceștia s-au implicat cu îndrăzneală și curaj jurând pe steagul tricolor pentru unire! În Oaș situația se prezenta astfel:

Consilii Naționale Române din Oaș:

Nr. crt.	Localitatea	Data constituirii	Total membri	Intelectuali	Țărani	Alții
1.	Bixad	10 dec. 1918	22	3	19	-
2.	Boinești	16 dec. 1918	12	2	10	-
3.	Certeze	19 dec. 1918	16	5	11	-
4.	Moișeni	15 dec. 1918	15	2	13	-
5.	Prilog	12 ian. 1919	30	2	28	-
6.	Racșa	24 dec. 1918	29	2	27	-
7.	Trip	10 noi. 1918	15	2	13	-
8.	Vama	29 dec. 1918	38	2	36	-
	Total		177	20	157	-

Gărzii Naționale Române din Oaș:¹⁷

Nr. crt.	Localitatea	Data constituirii	Nr. membri
1.	Boinești	16 dec. 1918	12
2.	Prilog	13 ian. 1919	28
3.	Vama	25 dec. 1918	21
	Total	-	61

¹⁵ Ștefan Pascu, *op.cit.*, vol. IX, p. 41.

¹⁶ Doru Radosav, Viorel Ciubotă, *op. cit.*, pp. 92-93.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 74-80.

Ovidiu Mihai Hotca

În consecință, putem afirma pe baza acestor fapte dovedite că locuitorii Țării Oașului au fost prezenți la marea chemare a națiunii române din 1 Decembrie 1918 și chiar cu prețul jertfei de sânge au contribuit la aducerea întregului nostru neam în granițele unui singur stat sub steagul tricolor.

Ovidiu Mihai Hotca

Satu Mare, RO

e-mail: ovidiuhotca77@gmail.com